

Εκπαιδευτήριο ΤΟ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΝ - ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Κρητική Σχολή Αγιογραφίας

Ανάτυπο από τον τόμο
«ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΣΤ', 2011-2012»

Την εργασία αυτή εκπόνησαν οι μαθητές της γ' γυμνασίου

Ζαχαριουδάκης Γιάννης
Ζορμπαδάκης Μάνος
Μαθιουδάκη Μαρία
Μιχαλάκη Λένα
Μπιγικάκη Ελένη
Στεφανίδη Ζήνα
Χατζέα Μαρίνα

Υπεύθυνοι καθηγητές : Γ. Κοπιδάκης, Α. Νεονάκης

Ιούνιος 2012

Κρητική Σχολή Αγιογραφίας

Γενικά

Άγγελος Ακοτάντος (15^{ος})

Ανδρέας Ρίτζος (15^{ος})

Θεοφάνης ο Κρης (15^{ος} - 16^{ος})

Μιχαήλ Δαμασκηνός (16^{ος})

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco 16^{ος} – 17^{ος})

Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης, πρωτεύουσας της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, από τους Τούρκους το 1453, Κωνσταντινοπολίτες ζωγράφοι μεταναστεύουν στη βενετοκρατούμενη Κρήτη μεταλαμπαδεύοντας την ιερή τέχνη της αγιογραφίας.

Στα τέλη του 15ου αιώνα οι επαφές με τη Βενετία έφεραν επιρροές της Αναγεννησιακής Ιταλικής ζωγραφικής στην Κρήτη, σε επίπεδο τεχνοτροπίας και θεματογραφίας, οι οποίες συνδοιάστηκαν με τη βυζαντινή παράδοση, διαμορφώνοντας ένα εντελώς ξεχωριστό ύφος κατά τον 16ο και 17ο μ.Χ. αιώνα, αυτό που ονομάζουμε Κρητική Σχολή Αγιογραφίας.

Κύρια γνωρίσματά της είναι η τελειότητα των μορφών, οι οποίες αποδίδονται πιο γήινες και η εμμονή στην λεπτομέρεια δοσμένη με πλούσιο χρώμα. Από αυτό το καλλιτεχνικό περιβάλλον προέρχεται και ο μεγάλος Ηρακλειώτης ζωγράφος Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, γνωστός σε παγκόσμιο επίπεδο ως El Greco.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το 1600 μ.Χ. το Ηράκλειο είχε 20.000 κατοίκους και 200 ζωγράφους, ένα νούμερο ιδιαίτερα υψηλό, που δείχνει την καλλιτεχνική άνθιση στην Κρήτη. Η άνθιση αυτή δυστυχώς διακόπηκε βίαια με την κατάληψη του Ηρακλείου από τους Τούρκους το 1669.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΚΟΤΑΝΤΟΣ

Ο Άγγελος Ακοτάντος ήταν Κρητικός αγιογράφος που ζούσε και εργαζόταν στην πόλη του βενετοκρατούμενου Χάνδακα (το σημερινό Ηράκλειο).

Η περίοδος της καλλιτεχνικής δράσης του τοποθετείται ανάμεσα στο 1425 και το 1450, το έτος που πεθαίνει. Υπέγραφε τα έργα του με το όνομα «Χείρ Αγγέλου». Θεωρείται ως ο πρώτος βυζαντινός ζωγράφος που έκανε κάτι τέτοιο. Κατά τον Άγγελο Δεληβοριά διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη: «Ο Άγγελος υπογράφει τα έργα του, γιατί έχει συνείδηση της ποιότητας του έργου του, ενώ ταυτόχρονα μάς εισάγει σε μια άλλη συνήθεια, την οποία υιοθετούν

ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ο Μιχαήλ Δαμασκηνός κ.ά.».

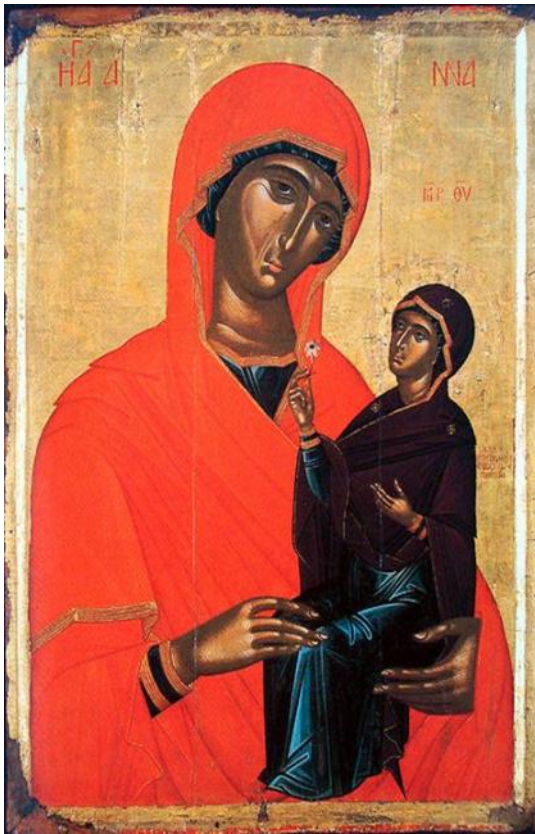
Στις αγιογραφίες του συνυπάρχουν οι αναζητήσεις της ζωγραφικής της Κωνσταντινούπολης με την εκλεκτική υιοθέτηση στοιχείων της βενετσιάνικης ζωγραφικής.

Τα περισσότερα στοιχεία για τη ζωή του Αγγέλου πηγάζουν από τη διαθήκη του ζωγράφου την οποία συνέταξε το 1436 εν όψει ενός ταξιδιού του από τον Χάνδακα στην Κωνσταντινούπολη και η οποία βρίσκεται στο κρατικό αρχείο της Βενετίας.

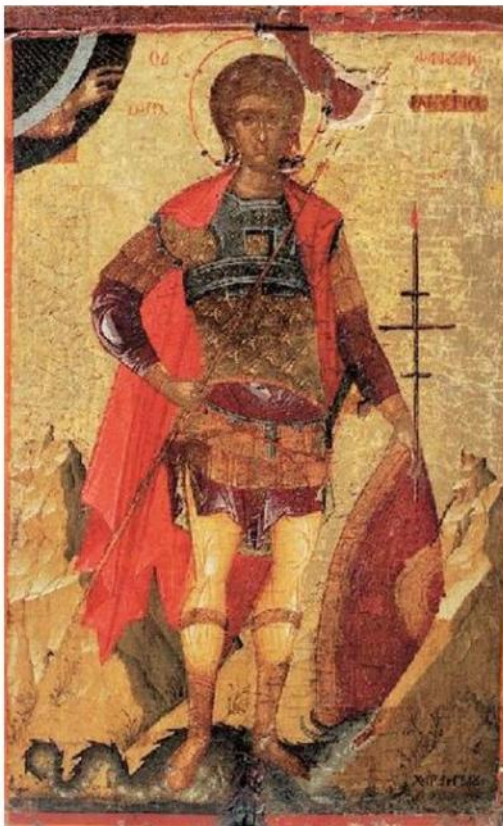

Υπάρχουν ενδείξεις ότι το σπίτι και το εργαστήριό του βρίσκονταν πίσω από τη Βασιλική του Αγίου Μάρκου. Είχε μία κόρη, τη Βαρβάρα και δύο αδερφούς, τον Ιωάννη, ζωγράφο επίσης, και τον Θεόδωρο που ήταν σχολάρχης. Διατηρούσε σχέσεις με το Σιναΐτικο μετόχι της Αγίας Αικατερίνης στον Χάνδακα, όπως φαίνεται από δύο εικόνες τις οποίες κληροδότησε στο Μοναστήρι.

Η καθηγήτρια Βυζαντινής τέχνης στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Μαρία Βασιλάκη, η οποία έχει κάνει σημαντική έρευνα πάνω στη ζωή και το έργο του Άγγελου, αναφέρει: «Ο ζωγράφος Άγγελος υπήρξε ο πιο σημαντικός ζωγράφος του πρώτου μισού του 15ου αιώνα, μιας εποχής κατά την οποία το κέντρο της καλλιτεχνικής παραγωγής μεταφέρεται από την πρωτεύουσα του Βυζαντινού κράτους Κωνσταντινούπολη στην πρωτεύουσα της βενετοκρατούμενης Κρήτης το Χάνδακα».

Ιδιαίτερη θέση στο έργο του Άγγελου Ακοιάντου κατέχουν οι εικόνες του Αγίου Φανουρίου, κάποιες από τις οποίες τον απεικονίζουν να σκοτώνει δράκο έχοντας μεγάλη ομοιότητα με αυτές του Αγίου Γεωργίου. Κατά πάσα πιθανότητα η συγκεκριμένη επιλογή του Άγγελου έγινε έπειτα από θαύμα κατά το οποίο ο Άγιος Φανούριος μεσολάβησε για την απελευθέρωση τριών Κρητικών από τους Τούρκους.

Το Μουσείο Μπενάκη πριν ένα χρόνο παρουσίασε την έκθεση «Χειρ Αγγέλου, ένας ζωγράφος εικόνων στη βενετοκρατούμενη Κρήτη». Κεντρικό έκθεμα της Έκθεσης ήταν η διαθήκη του σπουδαίου ζωγράφου και δεν ήταν τυχαίο. Αυτή η διαθήκη, εκτός από πολύτιμη πηγή πληροφοριών για τη ζωή του Άγγελου Ακοιάντου, αποκαλύπτει ένα νέο είδος καλλιτέχνη. Έναν καλλιτέχνη που δείχνει να παίρνει μέρος στις συζητήσεις της εποχής, προετοιμάζοντας το έδαφος για τον διανοούμενο της Αναγέννησης.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΙΤΖΟΣ

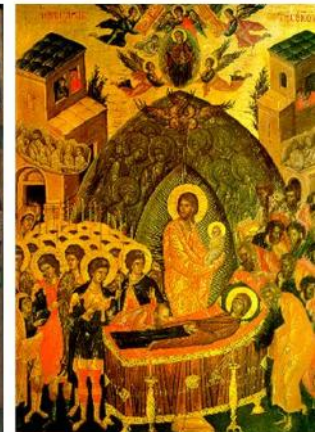
Μερικά από τα έργα του...

Παναγία Ελεούσα

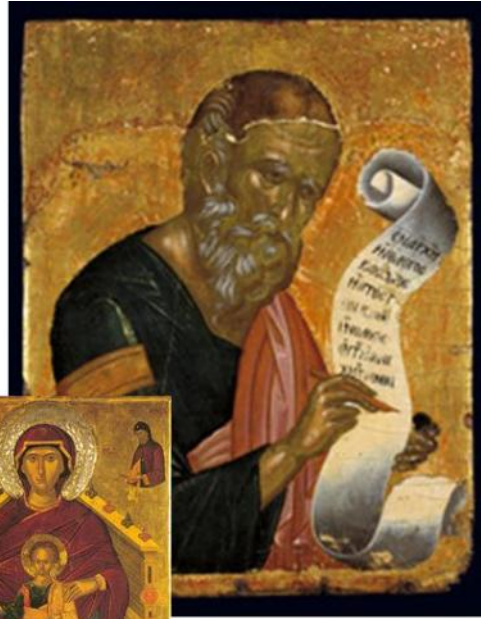

Ανάληψη

Κοίμηση

Ένας αντιπροσωπευτικός ζωγράφος της εποχής είναι και ο Ανδρέας Ρίζος που σύμφωνα με τις μαρτυρίες ζει και εργάζεται στο β' μισό του 15ου αι. Γεννήθηκε το 1422 και θα πρέπει να ήταν γόνος βενετοκρητικής οικογένειας. Στα περισσότερα έργα του, που βρίσκονται στην Ιταλία και την Πάτμο, είναι εμφανής ο ακαδημαϊσμός του που εκφράζεται μέσα από τις μνημειακές μορφές και τις πυκνές γραμμές των φώτων. Επίσης, ζωγραφίζει όχι μόνο σύμφωνα με το βυζαντινό τρόπο, αλλά και σύμφωνα με τον δυτικό όπως φαίνεται από τους μαρμαρίνους θρόνους, τους λεπτοδουλεμένους φωτιστέφανους και τα διακοσμητικά μοτίβα. Ο γιός του Νικόλαος Ρίζος, επίσης ζωγράφος, μνημονεύεται σε έγγραφα από το 1466 ως το 1503. Το μοναδικό, ωστόσο, βέβαιο έργο του είναι μια εικόνα της Δέησης στο Σεράγιεβο που φέρει την υπογραφή «Χειρ Νικολάου Ρίζου, υιός του μαίστρου Ανδρέου».

Όσιος Χριστόδουλος

Παντοκράτωρ

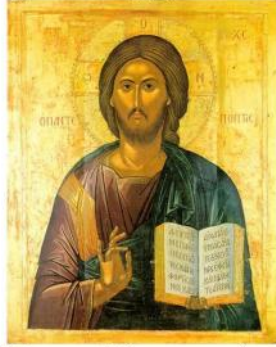
Βημόθυρα Πέτρου-Παύλου

Τρίπτυχο

Θεοφάνης ο Κρης

15ος-16ος αιώνας

Θεοφάνης Μοναχός ο Κρης.

Κορυφαίος αγιογράφος του 16ου αιώνα και κυριότερος εκπρόσωπος της Κρητικής Σχολής. Ο μοναχός Θεοφάνης Στρελίτζας πρέπει να γεννήθηκε στο Ηράκλειο μέσα στην τελευταία δεκαπενταετία του 15ου αιώνα και ακολούθησε το οικογενειακό επάγγελμα της ζωγραφικής. Σε κατάλληλη ηλικία παντρεύτηκε και απέκτησε δύο παιδιά, το Συμεών και το Νεόφυτο. Έπειτα, για κάποιο λόγο - ίσως θανάτου της συζύγου - έγινε μοναχός.

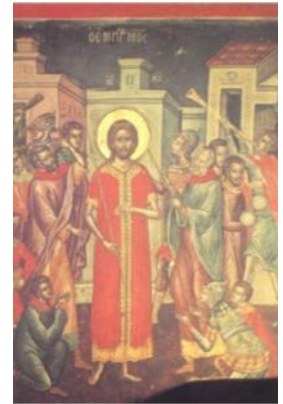

Η πρώτη μνεία του αγιογράφου Θεοφάνη βρίσκεται στην κτητορική επιγραφή στο καθολικό της Μονής του Αγίου Νικολάου του Αναπαυσά στα Μετέωρα, το 1527.

(Μνεία είναι η αναφορά, η τιμητική υπενθύμιση)

Το 1535 ιστορεί το καθολικό της Ι. Μονής Μεγίστης Λαύρας στο Άγιο Όρος, όπου και εγκαταστάθηκε με τους δυο γιούς του. Ήταν ένας από τους πιο σπουδαίους αγιογράφους της Κρήτης, αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας. Δημιούργησε την δική του Σχολή Αγιογραφίας.

Μερικά από τα έργα του Θεοφάνη

Το 1545, με συνεργάτη το γιο του Συμεών τοιχογραφεί το καθολικό της Ι. Μονής Σταυρονικήτα. Αφού έζησε αρκετά χρόνια στο Άγιο Όρος, επιστρέφει στην πατρίδα του το Ηράκλειο, όπου και πεθαίνει στις 24 Φεβρουαρίου του 1559, την ημέρα που έκανε την διαθήκη του. Το έργο του συνέχισαν οι δύο γιοι του.

Μιχαήλ
Δαμασκηνός

Πρόκειται για τον σημαντικότερο ίσως ζωγράφο της Κρητικής Σχολής Αγιογραφίας. Ο Μιχαήλ Δαμασκηνός γεννήθηκε στο Βενετοκρατούμενο Χάνδακα γύρω στα 1540 και διδάχτηκε την τέχνη της ζωγραφικής στην Σχολή της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών. Σε ηλικία 32 ετών (1577-1582) εργάστηκε στη Βενετία, όπου και ήρθε σε επαφή με τα σύγχρονα ρεύματα της τέχνης. Στα έργα του αναδεικνύεται η θαυμαστή συνύπαρξη της βυζαντινής αγιογραφίας με τις τεχνικές της δυτικής ζωγραφικής και της αναγεννησιακής τέχνης.

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Έχει φιλοτεχνήσει πολλά έργα, τα οποία βρίσκονται σκόρπια σε συλλογές. Από **τον Άγιο Γεώργιο της Βενετίας, το Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών, τη Βυζαντινή Συλλογή Κέρκυρας** έως και **την Βυζαντινή Συλλογή της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών**, όπου εκτίθενται έξι από τις σημαντικότερες εικόνες του οι οποίες ανήκαν στην Μονή Βροντησίου.

Άγιος Αθανάσιος

Το 1584 τον συναντάμε στο Χάνδακα και, σύμφωνα με τη γνώμη του καθηγητή κ. Καλοκύρη:

«Έκτοτε εργάζεται εις τήν Μονήν τού Βροντησίου έκ τού έκει δέ εργαστηρίου του προέρχονται ασφαλώς οί εικόνες τού Αγίου Μηνά» (σήμερα στην Αγ. Αικατερίνη).

Αποτομή Αγίας Παρασκευής

Θεία Λειτουργία

Κατείχε καλά τη βυζαντινή ζωγραφική τέχνη, αλλά δε σταμάτησε μόνο εκεί. Γνώριζε την ευρωπαϊκή ζωγραφική της εποχής του και κατάφερε να συνδυάσει τα βυζαντινά στοιχεία με τα αναγεννησιακά. Το τελικό αποτέλεσμα είναι εικόνες που μεταφέρουν τη βυζαντινή βαρύτητα στον αναγεννησιακό ρεαλισμό.

Προφήτης Ηλίας

Άγιοι Σέργιος, Βάκχος και Ιουστίνια

Μέγας Αρχιερέας

Α' Οικουμενική Σύνοδος

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο **Δομήνικος Θεοτοκόπουλος** (1541 – 7 Απριλίου 1614), γνωστός επίσης με το ιταλικό προσωνύμιο **El Greco**, δηλαδή ο Έλληνας, ήταν Κρητικός ζωγράφος, γλύπτης και αρχιτέκτονας της Ισπανικής αναγέννησης. Έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του μακριά από την πατρίδα του, δημιουργώντας το κύριο σώμα του έργου του στην Ιταλία και στην Ισπανία. Εκπαιδεύτηκε αρχικά ως αγιογράφος στην Κρήτη, που αποτελούσε τότε τμήμα της ενετικής επικράτειας, και αργότερα ταξίδεψε στη Βενετία. Στην Ιταλία επηρεάστηκε από τους μεγαλύτερους δασκάλους της ιταλικής τέχνης, όπως τον Τιντορέτο και τον Τιτσιάνο, του οποίου υπήρξε μαθητής, υιοθετώντας στοιχεία από τον μανιερισμό. Το 1577 εγκαταστάθηκε στο Τολέδο, όπου έζησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ολοκλήρωσε ορισμένα από τα πιο γνωστά έργα του.

Υφολογικά, η τεχνοτροπία του Ελ Γκρέκο θεωρείται έκφραση της Βενετικής σχολής και του μανιερισμού. Όπως αυτός διαμορφώθηκε στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα. Παράλληλα χαρακτηρίζεται από προσωπικά στοιχεία, προϊόντα της τάσης του για πρωτοτυπία, τα οποία όμως δεν βρήκαν μιμητές στην εποχή του, γεγονός που δεν ευνόησε και τη συνέχειά τους. Η μπαρόκ τεχνοτροπία που εκτόπισε τον μανιερισμό, αλλά και τα αμέσως μεταγενέστερα καλλιτεχνικά ρεύματα που δεν αντιμετώπισαν ευμενώς το ύφος του, είχαν ως αποτέλεσμα να αγνοηθεί το έργο του Γκρέκο τους επόμενους αιώνες. Στη διάρκεια του 20ού αιώνα, αναγνωρίστηκε ως πρόδρομος της μοντέρνας τέχνης που αξιοποίησε στοιχεία της Ανατολικής και Δυτικής παράδοσης, και το έργο του επανεκτιμήθηκε, διατηρώντας μέχρι σήμερα δεσπόζουσα θέση ανάμεσα στους μεγάλους ζωγράφους όλων των εποχών.

Κρητική Σχολή Αγιογραφίας

Συνθετική Εργασία Πληροφορικής - Θρησκευτικών ,
Γ΄ Γυμνασίου 2011-12 , Εκπαιδευτήριο “ΤΟ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΝ”

Ζαχαριουδάκης Γιάννης
Ζορμπαδάκης Μάνος
Μαθιουδάκη Μαρία
Μιχαλάκη Λένα
Μπιγικάκη Ελένη
Στεφανίδη Ζήνα
Χατζέα Μαρίνα

Υπεύθυνοι Καθηγητές: Γ. Κοπιδάκης , Α. Νεονάκης